

A huszonöt éves Keleti Akadémia

Írta: dr. Suplia Géza

A múlt század utolsó évtizede érdekes s mind máig egységesen nem ismeri megújulással köszöntött be hazánkban. A millennium tulfeszült pompaláza-e az oka, vagy pedig inkább valamely céltudatos elhallgatási vágy: a nyolcvanas évek legvégének és a kilencvenes évek elsőinek eladdig hallatlan intenzitású feledése publicisztikánkat nem foglalkoztatta eddig úgy, ahogy az a néhány nagy év megérdemelte volna. A kornak bezárt vasait érces ökölrel döngető demokrácia ébredésének az évei azok, amelyekben az öntudatára ébredő polgárság hatalmas erőfeszítéssel iparkodik a korábbi évtizedek nyugét: az osztrákos katonai és beamtervilág emlékét és a feudális tu-
torok hagyatékát eltüntetni; ezek csak lépésről lépésre adják fel a teret. A nagy tisztogatás etapjai egyrészt a Janszki- és Hentzi-féle esetek, másrészt a liberális törvényhozás megannyi értékes cikke. Az akadályoknak elhárításán felül azonban nagyverejű termelő munka is inaugurálódik. Abban a mértékben, ahogy a középsorsu népelem kezdő az állam vezetésének munkáját átvenni, megnövekszik egyúttal a munka intenzitása, céltudatossá válik annak irányítása s felszakad a látóhatár az állami és lelki sorompók felett. A polgári és köznemesi ragyogó nevek sora ível fölfelé ez években: Baross, Kállay, Grünwald, Beksics veszik át a demokratikus megújulás vezetését s a szabványos etiket bástyáin rést üt az első polgári származású miniszterelnök kinevezése. Mindezek az emberek nem születésük által örökölték népszerű hivatottságukat:

a munka asztala mellől, az élet gyakorlati exigenciáinak fölös átérésében kerültek a közélet arénájába. Az a belátás, amely egy félévszázaddal korábban már végigrezgett az ország legjobb-
jainak lelkén, de amelyet aztán szerencsétlen politikai sors letepert, hogy utját vágja minden felszabadulási törekvésnek, a provinciális lét levetkőzésére irányuló minden akarásnak, ez a belátás most újra, tisztultan és az eszközök kellő tudatában rajong fel ama polgári származású emberek lelkében. Az a szuggesztívus gyújtópont, amely felső osztályainkat szüntelen a nyugat felé való törekvére készítette, a polgári elemre elvesztette lenyűgöző varázsát: a polgári öntudattal együtt növekedett a megismerés, hogy az országot létérdekű a Kelethez fűzik, érvényesülésének csak ott van talaja s demokratikus fejlődését nem a császárságok szárnya alatt, hanem az alapelveikben néphatalmu dunai államokkal karöltve kell keresnie. A Vaskapu áttörése és a Keleti Expressz megnyitása az a két momentum, amely az ország demokratikus megújulásával együtt az új orientálódás kezdetét is jelzi.

Ámde bármennyire sorsszerű nagyságu is ez a két esemény, értékük egynapi maradt volna s az ország gazdasági tökéjében fél munkát jelentettek volna csupán, ha nem történt volna gondoskodás arról, hogy az így megnyitott két főúttörő állandó táplálást nyerjen az országból. A német birodalom, amelynek a berlini kongresszus volt az ébresztő-
órája, a maga imperialista érdekeinek helyes felismerésében már megszervezte volt azt az internacionális intézményt, amelynek segítségével koloniális politikája számára a kellő munkaerőket sorompóba állíthatta. A berlini egyetemenek 1837-ben

alapult keleti szemináriuma volt ez az erjesztő-
telep, amely azóta évről-évre önti magából három világrészbe a német gazdaság előőrseit. Magyarországra, amelyet már a jellemzett kor demokráciája is, de helyesen mérlegelt európai elhelyezkedése is egyaránt óva intett valamely kalandos duodez-
imperializmus követésétől, eképpen változott és leegyszerűsített céljainak megfelelőleg, de szintén felismerte annak a szükségét, hogy izolált nyelvű-
sége dacára módot találjon a közeli Kelet gazdasági köreivel való érintkezés lehetővé tételére. A fejlettebb kulturájú nép részéről való kéznnyújtás volt ez, nem annyira a hitelét veszített gazdasági exploit, mint inkább a szükséges anyagkicserelődés érdekében. S ebben a megvilágításban aztán nemcsak a gazdasági élet egyik követelménye, hanem egyúttal elsőrangú kulturális tett is volt annak az intézetnek a megalapítása, amely e napokban üli huszonöt éves fennállásának csöndes ünne-
pét. Ez az intézet a Keleti Kereskedelmi Akadémia.

A nemzetközi viszonylatok gépezetének komplikált volta felüláll minden kétségen; de épp oly bizonyos az is, hogy alaphangulatok kialakulásában a lehető legprimitívabb eszközök mindenkor a leghatékonyabbak. Egy-egy látogatás (vagy nemlátogatás), egy-egy levélváltás mindenkor a társadalmi érintkezés elemi formáihoz tartoznak: s mennél lapidárisabb, egyszerűbb és elemibb az érintkezés válfaja, annál mélyebb és szélesebb a kihatása is. Végső eredményben így az idegen nyelv tudása egyúttal a bármely külső vonatkozások inszenálásának legbiztosabb eszköze is. Gondoljunk csak rá, hogy a legcsökönyösebb világpolgár is — közülünk — örömmel tudja, hogy uralkodóházunkat kivéve, Európa mostani fejedelmi családjai közül hárgomban is értik a magyar szót. Ha

pedig a gondolatközlésnek ez az egészen elsődleges formája tényleg olyan nagy szerepet játszik a szimpátiák kialakulásában, akkor a magyarság már fizikai konstitúciójánál fogva is elsősorban hivatott e szimpátiák közvetítésére. Tessék bár kicsinységnek, mégis számolnunk kell vele, hogy a magyarság tetemes részének izognáthiája szinte tehetséggé növeszti benne az idegen nyelvek elsajátítását. Amíg ugyanis Európa germán fele a felső ajkak előretolódása által a *th*-hangeltolódás irányában, Déleurópa pedig az alsó állkapocs prognáthiája következtében a lapos szájtartású hangok irányában fejlődött (amivel persze a torokfekvés s így az *r*-hangok megfelelő eltolódása is adódott), addig a magyarság, amelynek állkapocs-diszpozíciója semleges a jelzett két fejlődési fokkal szemben, egyaránt való könnyűséggel alkalmazkodik bármely típusú nyelvgeniusz követelményeihez. E technikai könnyebbséghez hozzájárul még az a történelmi praedispozíció, amelynél fogva ez az ország ezer év óta mindenkor kényszerült volt legalább is kétnyelvűen élni: ha a nemzetközi érintkezéseknek a nyelvismeret az alapja, akkor a magyarság elsősorban hivatott népiség ez érintkezések lebonyolítására. Vegyük még hozzá a történelmi gyakorlat által felfejlődő ösztönös képességeket is: az Árpádok korának görögiskolája imperializmusát, a korai ujkor dunai tranzitforgalmát (amely, tajnos, eddig sehol feldolgozva nincsen), a hőböltség parasztvárosainak s az erdélyi fészkeknek hufangos malacdipomáciáját (amely Martinuzzi-éle kalibereket termelt), majd a lengyel, osztrák, francia érintkezések regényes és körmönfont történelmait — a XVIII. századig az országnak olyan intenzív külpolitikai élete volt, mint kevés álla-

lomnak Európában. Lehetetlen, hogy ez az élet ne ment volna az ország vérebe; s tényleg — a pragmatika szankciót követő másfél évszázados petyhüdség se bírta ezt a tehetséget a magyarságból kioltni. A félszázados alkotmányos monarchia legpregnansabb külpolitikai képviselőit, Andrássyt, Kállayt és Kálnokyt a magyarság adta a monarchiának.

Ennek dacára is országunk szinte hermetikusan el volt zárva a külvilággal való érintkezéstől. A mai időpont kevésbé alkalmas rá, hogy részletezzük azt a szinte féltékenységgig tornyosuló gondosságot, amelyvel lehetetlenné tették a magyarság számára, hogy az ország külső vonatkozásainak irányításába belefolyják. A diplomácia minden országban, nálunk is, egyik utolsó donzonja a feudum maradékainak. Nem állunk azok sorába, akiket *Mackay* mostani utolsó brilliáns kötetében, amelyet a mai diplomácia védelmére írt, fényes persziflázssal úgy állít be, mint akik szerjnt a modern diplomata alól ragyogó laktópán, középült minden életszerv fizikai apoplexiája, felül pedig egy golyóbis, amely metafizikai genialitással találja el minden kritikus pillanatban a helyessel pont ellenkező elhatározást: nem állunk a mindent jobban tudók sorába; de hogy igazuk volt azoknak, akik követelték, hogy a diplomácia szolgálatában a köznapis és a gazdasági élet ismerete is tért nyerjen, ékesen bizonyítja az a sietség, amelyvel Anglia és Németország a nagy háboru kitörése pillanatában megváltoztatta a külső képviseletében eddig követett irányát s felkészült rá, hogy a gazdasági és a szellemi élet nem-arisztokrata születésű képviselőit is munkába állítsa.

Az ország számára, amely a XVIII. század eleje óta az elkorlátozódás petyhüdt levegőjét szította, s a kiegyezés óta lépésről-lépésre volt kénytelen az előtérhez való jogát kiverekedni, a Keleti Akadémia megalapításának ténye az ablaknyitás erejével hatott, amelyen át egyszerre a nemzetközi érintkezés friss levegője szakadt be. Anélkül, hogy az intézetnek az elmúlt huszonöt év alatt kifejtett produktív gazdasági jelentőségét túlértékelnők, már abban a tényben is, hogy — vaskezü alapítójának hatalmas koncepciója szerint — rendíthetetlenül rámutatott az útra, amelyen az országnak érvényesülését keresnie kell, az erkölcsi tökének oly felhalmozódását kell megismernünk, amely annyi tisztavirágéletű alapításunk sorából magasan kiemel az intézetet. Amikor a kívülről jövő tikkasztó s inicitívus erőket elbágyasztó levegő nyugözte le országunkat, úgy, hogy a belpolitika kicsinyességein tülemlkedni blaszfémiaszámba ment, s magasultabb szemhatárok keresését majd-majd a neveltségesség betűje ölle el, akkor ez a fiatal intézet volt az, amely szilárd akaraterővel, a lekicsinyléstől meg nem tántorodva, dobta ki magából a felszín alatt való népszimpátiák pionírjait évtől-évre. Intelligens, ügyeskezü, gyors felfogásu kereskedők rajait küldte ki a közeli Keletre, akik a magyarságnak szimpátiákat, kereskedelmünknek becsületet, gazdasági életünknek új meg új piacokat teremtettek.

Sajnálom, hogy az intézet — talán rosszul értelmezett szerénységből, vagy a háborus viszonyok miatt — nem adott olyan áttekintő jelentést negyedévszázados munkájáról, mint aminő péld-

gyedszázadáról előttem fekszik: bizony hiszem, hogy a német birodalom hatalmas égisze alatt működő intézettel, vagy éppen a fiatalabb hamburgi Kolonialintitúttal és a kieli világgazdasági szemináriummal is — a másfajta körülmények mérlegbe vetése után — számszerű adataiban is nyugodtan felvehetné Keleti Akadémiánk a versenyt.

A címének helyes értelmezésében rejülő korlátokat az intézet belső értékeinek öregbítésére használta fel. Az első ilyen intellektív megszorítás a *Kelet* fogalmát illette. Nem lehetett magyar intézetnek hivatása, hogy működési körébe beolvassza mindazt, amit Európa világpolitikája Kelet néven ismer. A koloniális politikát urakó külföldi intézetek számára ez a fogalom természetesen öleli fel Ázsia és Afrika idiómáit s valamely téves becsvágy intézetünket is egykönnyen ragadhatta volna a *settlement* árnyképe nyomába. Az Akadémia azonban ragaszkodott szorosan körülírt működési területéhez, amelyet a Baross által kijelölt főútvonal: a Duna és a két balkáni vasút iránya és támtere (Hinterland) jelentett számára. A második — önmaga teremttette — korlátozást a *Kereskedelmi szó* jelentette. S itt — bizonyára felszínes, előítéletes kulturánk minoltán mulott a dolog — nem lehet azt a véleményünket elhallgatnunk, hogy az intézet kissé túlszorosan határolta el feladatát. Külföldön, ahol az egyetemi és főiskolai oktatás a tágabb értelemben vett közönség számára is hozzáférhető, s ahol az egyetemek a megfelelő szakok képviselétéről gondoskodnak is, talán helyes, ha van intézet, amely kizárólag a kereskedelmi érdekek szolgálatában áll. Am ott is, pl. a több ízben

idézett berlini szeminárium, már rövid fennállás után szükségesnek találta, hogy eredeti kerekeit kitérítse s úgy a tolmácsi szolgálat, mint „egyéb hivatási ágak“ számára megnyissa kapuit. Mennyivel fontosabb lett volna nálunk, ha ez az intézet — a gazdasági érdekek élvonalban tartása mellett — egyúttal alkalmat adott volna „egyéb foglalkozási ágak számára is (közigazgatási tisztviselőkre, hírlapírókra és orvosokra gondolok első sorban), hogy a közeli Keletet nyelvében és kultúrájában az intézet útján megismerhessék. A világháború ebben is, mint annyi más kérdésben, világosságot gyújtott s bizonyonnyal nem véletlenül, hanem mélyebb megfontolás nyomán történt, hogy az intézet az elmúlt évben már a legkülönbözőbb foglalkozású egyének számára is feltárta az ismeretszerzés új útjait.

Végül — s talán ebben rejlik az intézet egyik legnagyobb erőssége — helyesen értelmezte lényegi meghalározását, azt, hogy *akadémia*. Amig egyrészt megvédte ez a szó az egyetemeinken elhatalmasodó formalizmustól, úgy, hogy kezét szüntelen ott tarthatta gazdasági létünk ütőerén s híven követte annak minden velleitását, másrésztől viszont felülemelte a kicsinyesség, a pusztaszakiskola lélekölő sivárságán. A hallgatóság megkövetelt szellemi nivója biztosítéka volt egyúttal annak is, hogy az intézet vezetésében és tanári karában a művelődési értékek egész sora halmozódik fel, olyan szerencsés kiválasztódásban, aminőt csak a fővárosi keret adhat meg. Az ilyen intézet igényeit kielégítő tanári kar önálló megteremtése olyan anyagi áldozatokkal jár, hogy szerencsésnek kell mondanunk azt a megoldást, amelylyel a *Keleti Akadémia* minden szakmák leg-

kiválóbb képviselőit hívta meg az intézeti tantárgyak szuppleálására. E tanári kar kvalitásairól tesz fényes bizonyosságot az a kötet is, amelyben az intézet csöndes jubileumának emléket kívánja megülni s egyúttal Magyarország háborús konjunkturájának céljait szolgálni. Az elmúlt évben tartott ismeretterjesztő előadásainak gyűjteménye a kötet, de ha úgy tetszik, egyszersmind a legalaposabb konpendiuma mindannak a tudásnak és érdeknek, amely az elkövetkező Magyarországot a Balkánhoz és Törökországhoz kapcsolja. Nincs olyan gazdasági vonatkozás, amelyre e kötet előadásai világosságot ne vetnének, de ép úgy betekintést nyerünk általa abba a sokrétegu világba, amit a Kelet jogi és elmei kultúrája nevében ismerünk. Ha a kereskedő megtudja belőle, hogy gyermekruhák számára Törökországban még nagy tere lenne a magyar iparnak, másrészt a nemzetgazdász is megtanulhatja, hogy az erdélyi „brassova“-szövetek olyan jóhírűek a Keleten, hogy a német és cseh gyárak érdemesnek találják azokat utánozni. Lehetetlen ehelyütt részletesen ismertetnünk a könyvet, de nem lehet hallgatással melőznünk az olyan értékeket, aminők *Germanus* Gyulának az izlámról, *Trozonyi* Ferencnek Bulgária és Törökország közlekedési viszonyairól és *Berinkej* Dénesnek a két állam jogi állapotairól készült tanulmányaiiban fekszenek el. Az ismeretterjesztő előadások szokott kereteit messze túlhaladják e munkálatok s szinte programyszerű irányvállást adnak az ország háborúutáni extenziójára nézve.

Talán jogos azoknak a szava, akik alapos kiképzés céljaira keveslik az időt, amelyet egy-

egy hallgató az intézet kebelében tölt. Bizonyára annak idején olyanszerű megfontolások döntöttek a kétéves tanfolyam mellett, amelyek az ország külgazdasági elhelyezkedésének előfeltételét, a minél nagyobb számú export-kereskedő kiművelését tartották szem előtt s ezért minél több hallgatónak az intézethez való vonását vélték szükségesnek. Nem lehet e kifogás jogosultságát egészen megtagadni, de az intézet vezetőségének ügyes érzékére vall, hogy keresett és talált olyan eszközöket, amelyekkel a hasonló szabású külföldi intézetek között is egyedül áll s amelyekkel sikeresen mélyítheti el hallgatóinak tudását. Az egyik ilyen eszköz az évről-évre megismétlődő balkáni exkuzsiók, amelyek nemcsak ismeretek szerzését, hanem egyuttal kellemes gazdasági kapcsolatok teremtését is módolják a hallgatók számára. A másik eszköz az akadémia muzeuma, amely — Kúnos igazgató tervei szerint és Guðrffy István muzeumőr nagytudású vezetése mellett — kis kereteiben is fővárosunknak egyik lecsikerültebb közgyűjteménye. Végül ugy is, mint a tudományos empiria nagyértékű segítőtársa fontos és az intézet kereteit is meghaladó szerepet játszik a Balassa József vezetésében lévő fonetikai laboratórium.

Negyedévszázados fordulója a múltait kötelesség öntudatában, de az újabb munka friss készségében is találja a Keleti Akadémiát s huszonötéves múltja biztosítékot nyújt rá, hogy a háború után való Magyarország megbővült feladataiból bőséggel ki fogja venni a maga részét.